

Asia: VN/22132/2020

Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Tulevaisuuden tasa-arvokysymykset

- 1. Tavoitteiden asettamiseksi on selonteossa tarkoitus käsitellä toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia sekä niiden ennakoitavissa olevia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. Millaisia tulevaisuutta ennakoivia tasa-arvokysymyksiä tai ongelmia mielestänne pitäisi selonteossa painottaa? Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa ja perustelkaa enintään viisi selkeää kysymystä. Mikäli mahdollista, sijoittakaa ne teemaotsikoiden alle sopivaksi katsomaanne kohtaan. Teema-alueet on esitelty edellä.**

Sukupuolten tasa-arvo kriiseissä

Sukupuolten tasa-arvoa ei saa unohtaa erilaisissa kriiseissä, kuten ilmastonmuutoksessa, talouskriiseissä ja koronakriisin jälkihoidossa. Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii, että ilmastonäkökulma kytketään tasa-arvopoliittikkaan. Sukupuolten tasa-arvoa tulee edistää etenkin kriisien aikana. Sukupuolten tasa-arvon saralla tehtyjä saavutuksia ja tasa-arvon edistämistä koetellaan erilaisissa kriiseissä. Kriisien sukupuolivaikutukset on analysoitava, jotta korjaavissa toimenpiteissä ei päädytä heikentämään tasa-arvoa entisestään. Sukupuolivaikutusten selvittäminen ja ymmärtäminen parantaa samalla kriiseistä selviytymistä. Sukupuolten tasa-arvo ei saa jäädä aina niin sanottujen isompien ja tärkeämpien ongelmien varjoon.

Viharikokset ja naisviha

Valtion tulee vahvasti ja näkyvästi sitoutua vihapuheen, viharikosten ja rasmin vastustamiseen ja toimia aktiivisesti niitä vastaan. Suomi ei ole turvallinen maa naisille. Naiset kohtaavat hälyttävän paljon väkivaltaa ja sukupuoleen perustuvaa vihapuhetta. Erityisen alttiita seksistiselle vihapuheelle ovat nuoret naiset, julkisuudessa esiintyvät naiset sekä etenkin erilaisiin vähemmistöihin kuuluvat naiset. Tämä linkittyy laajemmin pyrkimykseen kaventaa ja kontrolloida naisten asemaa globaalisti. Median rooli vihapuheen tunnistamisessa ja naisvihamielisten stereotyyppien tunnistamisessa on

keskeinen. Kontekstin ja muiden kuin sanallisten vihaviestien tulkintaa olisi parannettava. On lisättävä valmiuksia reagoida vihapuheen seurauksiin ja vastata populismin ja äärioikeiston nousuun. Demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen puolustamisen tärkeys korostuu.

Intersektionaalisuus ja monimuotoisuus

Intersektionaalisen syrjinnän muodot tulee olla keskeisessä asemassa tasa-arvopolitiikassa. Naisten heikompi asema on läpileikkaava syrjintäperuste kaikilla yhteiskunnan alueilla ja väestöryhmissä. Monet nimenomaan naisten asemaan liittyvät syrjintäperusteet rakenteissa tai rajoittavat stereotyyppiat ovat kuitenkin yhteisiä kaikille naisille. Esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt kokevat muita enemmän syrjintää. Antirasismien tulee olla näkyvä osa tulevaisuuden tasa-arvopolitiikkaa. Erilaiset vähemmistö-ryhmien naiset ovat usein erityisen haavoittuvassa asemassa, kuten asunnottomat naiset, vammaiset naiset ja romaninaiset. EU:n tasa-arvostrategia 2020-2025 perustuu intersektionaalisuudelle ja Suomen tulee seurata esimerkkiä.

Tasa-arvon edistäminen kaikessa politiikassa

Yhä laajemmin ymmärretään ja toimitaan sen puolesta, ettei tasa-arvon edistäminen ole ainoastaan erillistä tasa-arvopolitiikkaa, vaan osa kaikkea politiikkaa: talouspolitiikkaa, ulkopolitiikkaa, sisäpolitiikkaa, puolustuspolitiikkaa, ilmastopolitiikkaa jne. Euroopan unionin tasa-arvostrategia (2020-2025) kehottaa huomioimaan sukupuolinäkökulman järjestelmällisesti toiminnan suunnittelun kaikissa vaiheissa kaikilla EU:n ulko- ja sisäpolitiikan aloilla. Nykyinen Marinin hallituksen hallitusohjelma sitoutuu tasa-arvon edistämiseen (ei vain huomioimiseen) kaikissa keskeisissä uudistuksissa. On kuitenkin vielä matkaa siihen, että naisten asema ja sukupuolten tasa-arvo kehittyisi itsestään ilman omaa erillistä aktiivista politiikkaa ja toimenpiteitä.

Kestävä kehitys ja globalisaatio

Maailman muutos on nopeaa. Marinin hallitusohjelmassa todetaan, että ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen, globalisaatio, kaupungistuminen, väestön ikääntyminen ja teknologinen kehitys muuttavat Suomea ja maailmaa ehkä nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Samalla Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisenä tavoitteena on edistää systemaattisesti sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täyttä toteutumista. Työtä ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, rauhan ja tasa-arvon edistämiseksi tarvitaan yhä enemmän kaikessa kansainvälisessä toiminnassa.

Tasa-arvopoliittiset tavoitteet

2. Marinin hallituksen tavoitteena on parantaa kunnianhimoisesti tasa-arvoa yhteiskunnassa ja nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen kansalliset pitkän ajan tasa-arvopoliittiset tavoitteet, jotka toteutuessaan veisivät Suomea tasa-arvoisemmaksi yhteiskunnaksi? Huomioikaa, että kysymys on tavoitteista, ei välineistä tai toimenpiteistä. Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa enintään viisi konkreettista, selkeää ja seurattavissa olevaa tavoitetta.

Naisiin kohdistuvan väkivallan on loputtava

Naisiin kohdistuva väkivalta on Suomen laajin ihmisoikeusongelma ja keskeinen turvallisuusuhka. Tilastojen valossa Suomi on maailman turvallisin maa, mutta naisiin kohdistuva väkivalta ja henkirikollisuus on pysynyt korkealla muusta suotuisasta kehityksestä huolimatta. Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä eli ns. Istanbulin sopimuksen. Suomen tulee täyttää sopimuksen sopimusvaltioiltaan edellyttämät velvoitteet, kuten tarvittavat lainsäädäntömuutokset ja palvelujärjestelmän, ml. turvakotipaikkojen riittävän määrän, parantamisen.

Työelämän segregatio on purettava

Suomessa työmarkkinat ovat vahvasti jakautuneet niin sanottuihin miesten ja naisten aloihin. Työelämän segregatio on yksi keskeisistä esteistä tasa-arvon saavuttamisessa. Segregatiota tulee purkaa varhais-kasvatuksesta lähtien panostamalla sukupuolittietoiseen kasvatukseen. Peruskoulussa tehdyt oppiainevalinnat ja sen aikana muodostunut osaaminen ja kiinnostus eri oppiaineisiin vaikuttavat peruskoulun jälkeisiin koulutus- ja työelämävalintoihin vahvistaen koulutuksen ja työmarkkinoiden sukupuolenmukaista segregatiota. Opetuksen ja koulutuksen sukupuolen mukaista eriytymistä on purettava sukupuolittietoisella opetuksella, oppimateriaaleilla ja oppilaanohjauksella. Segregatio jäykistää työmarkkinoita ja vaikuttaa taloudellisen vallan jakautumiseen.

Perhevapaiden tulee jakautua tasaisesti vanhempien kesken

Perhevapaista valtaosan käyttävät äidit. Yleisimmin isät käyttävät ainoastaan heille nimetyt vapaat. Perhevapaat on uudistettava tasa-arvoisen vanhemmuuden ja työllisyyden edistämiseksi 6+6+6 -mallin mukaisesti. Isille korvamerkittyä osuutta tulee lisätä tuntuvasti. Uudistukselle on varattava riittävät resurssit. Perhevapaajärjestelmän tulee olla joustava ja huomioida perheiden monimuotoisuus.

Sukupuolivaikutusten arviointi tulee tehdä asianmukaisesti kaikessa päätöksenteossa ja budjetoinnissa, lisäksi tasa-arvotyön resurssit tulee turvata ja vakiinnuttaa

Naisjärjestöjen Keskusliitto muistuttaa, että tasa-arvon toteutumiseksi päätöksenteossa on välttämätöntä, että sukupuolivaikutusten arviointi sisältyy kaikkien ministeriöiden toimialoille ja budjetointiin. Suku-puolivaikutusten arviointi tulee tehdä asianmukaisesti kaikessa päätöksenteossa ja erityisesti budjetoinnissa ja talouspolitiikassa. Naisjärjestöjen Keskusliitto muistuttaa, että Suomen valtio on sitoutunut suku-puolinäkökulman valtavirtaistamiseen kaikessa päätöksenteossään. Sukupuolivaikutusten arviointi eli suvaus tulee olla nykyistä keskeisemmässä asemassa lainsäädäntötyössä. Sukupuolivaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon erilaisia taustamuuttujia intersektionaalisuuden huomioimiseksi.

Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että sukupuolivaikutusten arvioinnin tulee perustua tietoon ja syvälliseen analyysiin. Sukupuolivaikutusten arvioinnin tulee olla kattavaa ja syvällistä myös tilanteissa, joissa vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon ovat vain epäsuoria tai välillisiä. Tulee asettaa selkeät numeeriset tavoitteet sille, että sukupuolivaikutusten arvioinnin määrää nostetaan systemaattisesti.

Globaalien asenteiden kiristyessä on varmistettava, ettei Suomessa ajauduta konservatiiviseen naisjärjestöjen toiminnan lakkauttamiseen (vertaa esim. Unkari, Puola, Venäjä, Yhdysvallat). Naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen tähtäävä kansalaisjärjestötoiminta Suomessa on turvattava.

Naisjärjestöjen Keskusliitto muistuttaa, että naisjärjestöjen valtionavustus on ollut hyvin matala verrattuna muihin kansalaistoiminnan kansallisiin kattojärjestöihin. Vertailukohtina resursseissa ja palkkatasossa voidaan pitää muita kansalaistoiminnan kattojärjestöjä mm. sosiaalialalla, nuorisotyössä ja urheilussa. Valtionavustus perustuu lakiin eräiden naisjärjestöjen valtionavusta (663/2007). Tasa-arvotyön on oltava jatkuvaa, kunnianhimoista ja resursoitua. Tasa-arvon ja naisten oikeuksien edistäminen vaatii laajoja yhteiskunnallisia linjauksia ja rakenteellisia muutoksia. Naisjärjestöjen resursseja on lisättävä ja vakiinnutettava rahoitus kestävälle tasolle.

3. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen tasa-arvopoliittiset tavoitteet koskien Euroopan unionia ja kansainvälistä toimintaympäristöä? Täsmentäkää ja perustelkaa, mikäli mahdollista.

Naisjärjestöjen Keskusliitto näkee ensisijaisena, että Suomi jatkaa ja kehittää pitkäjänteistä, aloitteellista ja tavoitteellista työtä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi kansainvälisissä toimielimissä, erityisesti EU:ssa, YK:ssa, pohjoismaisessa yhteistyössä, Euroopan neuvostossa, ETYJ:ssä ja OECD:n toiminnassa. Edellisessä tasa-arvoselonteossa ja väliraportissa mainitut teemat ja tavoitteet ovat pääosin edelleen relevantteja.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ihmisoikeusperusteista ja pyrkii aktiiviseen sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Tavoitteen toteutumiseksi Suomen tulee laatia kokonaisvaltainen ulkopoliittikan tasa-arvostrategia.

Kehityspolitiikassa sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen oikeuksien edistäminen on prioriteetti, jonka läpileikkaavaa toteutumista tulee yhä kehittää. Tasa-arvotavoitteiden toteutuminen vaatii riittävää resursointia sekä osaamista, kuten kehityspoliittisen toimikunnan arvio (2018) osoittaa.

Suomen tulee jatkaa YK:n tasa-arvojärjestö UN Womenin vahvana tukijana. Suomen tavoitteena tulee olla, osana kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän ja oikeusvaltioperiaatteen tukemista, korostaa kansainvälisten sopimusten ja linjausten, kuten CEDAW, Pekingin toimintaohjelma, nk. Istanbulin sopimus ja 1325-päätöslauselmien, merkitystä ja edistää niiden toimeenpanoa ja seurantaa.

Eryyksen painokkaasti Suomen tulee tavoitella edistystä niissä teemoissa, joilla on tällä hetkellä kansainvälisesti vähän tukijoita. Näitä ovat esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet, sukupuolen moninaisuus sekä intersektionaalinen lähestymistapa, joka huomioi sukupuolen lisäksi mm. vammaisuuden, iän, etnisyyden ja uskonnon. Suomen tulee tukea sukupuolten moninaisuuden ja sosiaalisen suku-puolen huomioon ottavaa politiikkaa sekä EU:ssa että kansainvälisessä yhteisössä laajemmin.

Suomen on toimittava sukupuolten tasa-arvon puolustamiseksi taantumuksellisia arvoja ja populismia vastaan. On hyvin huolestuttavaa, että naisten ihmisoikeudet, erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveys-oikeudet, on kyseenalaistettu monissa EU-jäsenvaltioissa. Suomen on tärkeää toimia etujoukoissa suku-puolten tasa-arvon puolesta. Tämä on erityisen merkittävää aikana, jolloin populismi, vihapuhe, valeuutiset, taantumukselliset arvot ja kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän haastaminen ovat nousussa. Nämä ilmiöt ovat lisänneet myös suoranaista sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeuksien vastustusta sekä heikentäneet moniperustaista syrjintää kokevien ryhmien, kuten LHBTIQ-ihmistien, vammaisten, alkuperäiskansojen, etnisten sekä muiden vähemmistöjen, oikeuksien toteutumista.

Tasa-arvotyön on oltava jatkuvaa, kunnianhimoista ja riittävästi resursoitua myös kansainvälisissä organisaatioissa ja niiden rahoittamassa toiminnassa, kuten kehityshankkeissa.

Tasa-arvoa täytyy edistää läpileikkaavasti kaikilla politiikan aloilla. Kansainvälisissä suhteissaan Suomen tulee pyrkiä edistämään sukupuolten tasa-arvon huomioon ottavaa politiikkaa ympäristöä, ilmastoja ja taloutta koskevassa päätöksenteossa.

Kansalaisyhteiskunnan tila on kaventunut globaalisti ja myös EU:n sisällä. Suomen tulee toimia aktiivisesti suotuisan toimintaympäristön takaamiseksi erityisesti naisten, LHBTIQ-ihmistien ja vähemmistöjen oikeuksien puolustajille.

Sukupuolten tasa-arvo on sekä Suomen että EU:n perustavia arvoja. Tasa-arvo sisältyy yksiselitteisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjaan. Suomen tulee tavoitteellisesti ja kunnianhimoisesti edistää tasa-arvopolitiikkaa niin EU:n sisäisissä kuin ulkoisissa suhteissa. Ulkosuhdehallinnon sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskeva EU:n toiminta-suunnitelma (GAP III) edellyttää tasa-arvon edistämistä kaikessa toiminnassa.

EU:n sisäistä tasa-arvotyötä linjaa erityisesti EU:n tasa-arvostrategia. Suomen tulee toimia sen edistämiseksi, että sukupuolten tasa-arvo valtavirtaistetaan Euroopan unionin tuleviin linjauksiin, ja tasa-arvoa poikkileikkaavana periaatteena vahvistetaan EU:n päätöksenteossa. Esimerkiksi Suomen tulee vaatia EU:n kaupp- ja investointisopimuksiin sitovia sääntöjä ihmisoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien turvaamisesta ja varmistaa, että myös EU:n nykyisiä kauppasopimuksia ja niiden säädöksiä sovelletaan tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia tukevalla tavalla

Euroopan unionin on tartuttava toimiin naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi. Noin puolet EU:n alueella asuvista naisista on kokenut sanallista, fyysistä tai internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää. 22 prosenttia 15 vuotta täyttäneistä naisista on kokenut fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa parisuh-teessa. Oikeus väkivallattomaan elämään kuuluu kaikille.

EU:n tulee vahvistaa toimiaan sukupuolittuneen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi, myös rikos-oikeudellisesti. Suomen tulee suhtautua myönteisesti EU-tasoiseen sääntelyyn tasa-arvossa silloin, kun se on keskeisten tavoitteiden ajamiseksi välttämätöntä. Tämä koskee erityisesti nk. Istanbulin sopimuksen toteuttamista, jonka ratifiointi EU:ssa on halvaantunut usean jäsenmaan vastustukseen.

EU:n tulee vahvistaa toimia samapalkkaisuusperiaatteen toteuttamiseksi mm. palkka-avoimuutta edistämällä.

Suomen tulee varmistaa, että EU:n tasa-arvoinstituutilla (EIGE) on riittävät resurssit ja toimintaedellytykset työnsä toteuttamiseen. Suomi turvaa Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGEn työn jatkuvuuden ja vaikuttavuuden varmistamalla EIGEn resurssien riittävyyden.

Sukupuolten oikeudellinen asema

4. Lainsäädäntö on yksi merkittävä sukupuolten tasa-arvopolitiikan väline. Miten lainsäädäntöä tai yksilön oikeussuojaa pitäisi mielestänne kehittää sukupuolten tasa-arvon lisäämiseksi? Huomatkaa, että kysymys ei koske ainoastaan tasa-arvolakia.

Naisiin kohdistuva väkivalta

Perheväkivalta on vahvasti sukupuolittunut ilmiö, joka heijastaa naisten ja vähemmistöjen heikompaa asemaa ja rakenteellista syrjintää sekä meillä että kansainvälisesti. Suomi on ratifioinut ns. Istanbulin sopimuksen (Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus), jonka edellyttämät lainsäädäntömuutokset Suomen tulee tehdä pikimmiten. Sekä Istanbulin sopimus että CEDAW -sopimuksen yleissuositus 35 korostavat, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa torjuttaessa tulee ottaa huomioon eri asemassa olevien naisten asema ja muut heidän elämäänsä liittyvät tekijät (ns. intersektionaalisuus). Yleissuositus 35 kiinnittää myös huomiota siihen, että nykyisin naisiin kohdistuva väkivalta usein tapahtuu verkko- tai digitaalisessa ympäristössä.

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus tulee tehdä siten, että seksuaalirikokset perustuvat suoraan vapaaehtoisuuden puutteelle kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti ja uhrien oikeussuoja paranee. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on perustavaa laatua oleva ihmisoikeus, joka kuuluu kaikille ihmisille heidän sukupuoleensa, ikäänsä, seksuaaliseen suuntautumiseensa tai muihin seikkoihin katsomatta. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää erittäin tärkeänä, että vapaaehtoisuuden puute kirjataan keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi seksuaalirikossäännöksiin. Uudistus ei saa missään nimessä heikentää tyttöjen ja haavoittuvassa asemassa olevien naisten suojaa.

Vuonna 2019 kansainvälinen työjärjestö ILO hyväksyi ensimmäisen kansainvälisen häirinnän ja väkivallan vastaisen yleissopimuksen. Sopimus kattaa sukupuoleen perustuvan väkivallan ja häirinnän torjunnan työpaikoilla. Suomen tulee ratifioida sopimus viipymättä ja niin, että sopimuksen edellyttämät toimet todella toteutetaan. Sopimus edellyttää työnantajilta toimia työpaikalla tapahtuvan väkivallan ja häirinnän estämiseksi, edellyttäen mm. laatimaan ja toteuttamaan yhteistyössä työntekijöiden ja heidän edustajiensa kanssa työpaikan toimintaohjeen väkivallan ja häirinnän estämiseksi.

Perheväkivalta tulee ottaa järjestelmällisesti huomioon päätettäessä lasten huoltajuudesta . Naisjärjestöjen Keskusliitto kiinnittää huomiota myös siihen, että laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei turvaa Istanbulin sopimuksen velvoitteita. Laki edellyttää, että huoltajien on suojeltava lasta väkivallalta ja että tehtäessä ratkaisua lapsen asumisesta ja tapaamisoikeudesta vanhempien kyky suojella lasta väkivallalta on otettava huomioon. Istanbulin sopimus edellyttää, että väkivalta toista vanhempaa kohtaan tulee ottaa huomioon tehtäessä päätöksiä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista. Istanbulin sopimus edellyttää lisäksi toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, jotta voidaan varmistaa, ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta. On varmistettava, että laki kiinnittää huomiota uhrin turvallisuuteen sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumista ja sovittelun rajaamista lainsäädännöllä. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että sovittelun käyttö lähisuhdeväkivaltarikoksissa aliarvioi lähi-suhteissa tehdyn väkivallan vakavuutta, uusintaa ja ylläpitää rakenteita, joissa naisiin kohdis-tuva väkivalta nähdään perheen sisäisenä asiana sekä vaarantaa uhrin ihmisoikeuksien toteutumisen.

Lähestymiskieltoa tulee kehittää niin, että sen avulla voidaan tehokkaasti estää väkivaltaa. Lähestymiskielton hakeminen pitää muuttaa maksuttomaksi, ja lähestymiskieltoja tulee määrätä myös viranomaisen aloitteesta nykyistä aktiivisemmin.

Suomen tulee nostaa pikimmiten turvakotipaikkojen määrää Istanbulin sopimuksen edellyttämälle tasolle, huomioiden haavoittuvassa olevien asema. Turvakotiin tulee olla pääsy koko maassa ja turvakotien tulee olla esteettömiä.

Erytisesti naisten oikeusturvan toteutumiseksi ei ole riittävää, että lainsäädäntö on kunnossa, vaan myös oikeuskäytännön tulee toimia niin, että rikosten tekijät joutuvat vastuuseen teoistaan. Uhrien suojelemiseksi on välttämätöntä, että Suomi täyttää kansainväliset velvoitteensa ja että viranomaisilla on tarpeeksi koulutusta liittyen naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteisiin. GREVIO on huomauttanut Suomea mm. vainoamista koskevan sääntelyn täytäntöönpanon puutteellisuudesta ja muistuttanut, ettei rikoslain mukaan vainoamisen tunnusmerkistön täytyminen edellytä, että teot tehdään vastoin uhrin tahtoa. Naisiin kohdistuvan väkivallan eri muotojen yhteydessä tulee tarkastella oikeusturvan toteutumisen esteitä, kuten tekijän mahdollisuutta vastatoimiin.

Ihmiskauppa ja prostituutio

Naisjärjestöjen Keskusliitto painottaa, että ihmiskauppa on hyvin sukupuolittunut ilmiö. Ihmiskaupan uhrien auttamisessa ja tekijöiden rikosvastuun toteutumisessa on suuria puutteita. Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii, että hallitus- ja tasa-arvo-ohjelmien toimenpiteet ihmiskaupan osalta ja lainsäädännölliset muutokset uhrien auttamiseen ja palveluiden saamiseen tehdään kunnianhimoisesti ja kansainväliset velvoitteet täyttäen. Seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksella tapahtuvan ihmiskaupan uhrien tunnistamista on tehostettava. Prostituutiossa hyväksikäytetyt ovat suurimmaksi osaksi heikossa asemassa olevia naisia, kuten maahanmuuttajataustaisia, paperittomia, alaikäisiä tai huumeidenkäyttäjiä. Rasismi ja toisen ihmisen vallankäyttö sekä esineellistäminen ovat prostituutiossa keskeisiä ilmiöitä.

Auttamisjärjestelmän tulee voida auttaa ihmiskaupan uhreja tai vakavan seksuaalisen tai muun hyväksikäytön uhreja ja ihmiskaupan kaltaisen vakavan hyväksikäytön uhreja riippumatta siitä, onko uhri ollut valmis osallistumaan rikosprosessiin, sekä uhrin maassaolon statuksesta riippumatta. Euroopan neuvoston ihmiskauppasopimuksen mukaan uhrin halukkuutta toimia todistajana ei saa asettaa hänelle annettavan avun ehdoksi, ja EU:n ihmiskauppadirektiivin mukaan jäsenvaltioiden tulee varmistaa, ettei uhrille annettavan avun ja tuen ehtona ole uhrin valmius toimia yhteistyössä rikostutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Tämänhetkinen käännytyspykälä seksuaalipalveluiden myymiseen liittyen vaikeuttaa myös ihmiskaupan uhriksi EU:n ulkopuolelta tulevien ihmisten asemaa. Vaikka sekä ihmiskauppasopimus että ihmiskauppadirektiivi sallivat yhteyden rikosprosessiin silloin, kun uhrilla ei ole oleskelulupaa, ei uhripalveluiden tarjoamista saa Istanbulin

sopimuksen mukaan liittää uhrin halukkuuteen saattaa tekijä syytteeseen tai todistaa häntä vastaan. Sopimus ei erottele uhreja sen perusteella, onko heillä oikeus olla maassa vai ei. Myös Kansainvälisen työjärjestön (ILO) pakkotyötä koskevan sopimuksen pöytäkirja uhrien auttamisesta ja suojelemisesta (2014) edellyttää suojaa oleskelustatuksesta riippumatta. Niin ikään EU:n uhridirektiivin mukaan uhri on oikeutettu perusauttamispalveluihin, ja direktiivin johdannon mukaan henkilöä on pidettävä uhrina riippumatta siitä, miten rikoksen selvittäminen tai tuomitseminen etenee.

Naisjärjestöjen Keskusliitto kannattaa seksin täysostokieltoa, jolloin Suomen nykyinen osittainen seksin ostokielto laajennetaan kokonaisvaltaiseksi ja siten seurataan Ruotsin, Norjan, Ranskan ja Irlannin esi-merkkiä. Ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet ovat tehokkaimpia silloin, kun naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, ml. ihmiskauppaa, mahdollistaviin tekijöihin puututaan. Vähentämällä ns. seksuaalipalveluiden kysyntää voidaan ehkäistä ihmiskauppaa. YK:n Palermon yleissopimukseen liitetty ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja velvoittaa sopimusvaltioita ottamaan käyttöön tai vahvistamaan lainsäädännöllisiä tai muita toimenpiteitä vähentääkseen kysyntää, joka edistää kaikkien ihmisten, erityisesti naisten ja lasten, kaikenlaista ihmiskauppaan johtavaa hyväksikäyttöä. Seksien oston kriminalisoiminen on keino puuttua kysyntään lisäpöytäkirjan edellyttämällä tavalla. Myös Euroopan parlamentti korostaa, että prostituutio on vähentynyt maissa, jotka ovat kriminalisoineet seksin ostamisen. On myös käynnistettävä ja resursoitava prostituutiosta irtautumista tukeva exit-työ.

Vihapuhe

Sukupuolinäkökulma tulee ulottaa kaikkiin vihapuheeseen ja viharikoksiin liittyviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Vihapuhe ja viharikokset kaventavat naisten osallistumismahdollisuuksia ja ilmaisun- ja sanan-vapautta sekä heikentävät naisten turvallisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa monella tavalla. Vihapuhe on vakava uhka sukupuolten tasa-arvolle, demokratialle ja sananvapaudelle. Kuitenkaan sukupuolistunutta, naisiin kohdistuvaa vihapuhetta ei pidetä erityisen haitallisena tai haavoittavana tekona. Naisiin kohdistuva vihapuhe on usein rankempaa kuin miehiin kohdistuva ja sisältää uhkailua seksuaalisella väkivallalla. Tutkimusten mukaan oikeusturva on Pohjoismaissa heikko henkilöille, joita uhkaillaan seksuaalisella väkivallalla. Tarvitaan vastuutaho sekä toimenpiteitä vihapuheen ja viharikoksen kohteeksi joutuneen suojelusta.

Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää välttämättömänä, että selvitetään tarkemmin, tulisiko sukupuoli sisällyttää kiihottamiseen kansanryhmää kohtaan -rikosnimikkeen tunnusmerkistöön, jotta rikoslaki suojaisi naisia ryhmänä misogyniselta vihapuheelta.

Vihapuhe jää usein ilmoittamatta poliisille. On syytä huomioida, että esimerkiksi vähemmistöryhmiin kuuluvilla voi aiemmin koetun rasismien takia olla korkea kynnys ilmoittaa vihapuheesta viranomaisille. Kynnystä voi nostaa myös se, että rikosilmoituksen tekeminen voi johtaa maalittamiskampanjoihin. Tähän tulee kiinnittää enemmän huomiota, jotta uhrien oikeusturva toteutuu.

Naisjärjestöjen Keskusliitto haluaa kiinnittää huomiota naisten aliedustukseen poliisin viharikostilastoissa. Vaikka vihapuheesta tekisi rikosilmoituksen, saattaa se pysähtyä esitutkintaan. Näin käy todennäköisemmin, kun uhri on nainen. Naisten rikosilmoituksia esimerkiksi kunnianloukkaustapauksissa ei viedä yhtä pitkälle kuin miesten. Mitä pidemmälle rikosprosessi etenee, sitä vähemmän uhrien joukossa on naisia.

Abortti

Naisten ja tyttöjen oikeudet ja seksuaali- ja lisääntymisterveys ovat sukupuolten tasa-arvon kulmakiviä. Voimassa oleva aborttilaki on vuodelta 1970 ja on yksi Euroopan tiukimmista. Aborttilakia tulee uudistaa Ruotsin mallin mukaiseksi siten, että abortin saaminen perustuu naisen omaan ilmoitukseen. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää erittäin tärkeänä, että aborttilaki muutetaan naisten itsemääräämisoikeutta kunnioittavaksi. Oikeus vapaaseen aborttiin koskee naisten ruumiillista itsemääräämisoikeutta, eikä tämän ihmisoikeuden käyttämistä tulisi joutua perustelemaan taloudellisin tai sosiaalisin tekijöin. Voimassa oleva aborttilaki ei vastaa vallitsevia käytäntöjä ja sisältää naista rasittavia ja nöyryyttäviä piirteitä.

Pakkoavioliitot

Naisjärjestöjen Keskusliitto painottaa, että naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi laaditun Istanbulin sopimuksen mukaan pakkoavioliitot ovat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Sopimuksen 32 artikla edellyttää valtioita toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että pakottamalla solmitut avioliitot voidaan mitätöidä, kumota tai purkaa aiheuttamatta uh-reille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Artiklan tavoitteena on muun muassa, että pakottamalla solmitun avioliiton päättymisestä ei seuraisi naisille ja tytöille siviilisäädyn muutoksesta aiheutuvia kielteisiä seurauksia. Suomen on Istanbulin sopimuksen 32 artiklan ja GREVIO:n Suomella antamien suositusten mukaisesti lainsäädäntömuutoksella mahdollistettava pakkoavioliiton uhreille avioliiton päättymisen muutoinkin kuin eroamisen kautta.

Naisjärjestöjen Keskusliiton näkemyksen mukaan pakottamalla solmitun avioliiton uhreilla tulee olla mahdollisuus avioliiton mitätöintiin. Naisjärjestöjen Keskusliitto ei pidä riittävänä sitä, että esitetyn muutoksen mukaan kumoamisen myötä avioliiton seurauksena puolison siviilisäätö palautuu siihen, mikä se oli ennen kumotun avioliiton solmimista. Istanbulin sopimuksen mukaisesti tulee varmistaa, ettei uhreille aiheutu kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Jos kumoamisen oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioerossa, valtio ei riittävällä tavalla tunnusta, että avioliittoon pakotetun kohdalla on tapahtunut vääryys ja että hänen perus- ja ihmisoikeuksiaan on loukattu.

Perhevapaaudistus

Naisjärjestöjen Keskusliitto muistuttaa, että sukupuolten tasa-arvoa ei voida saavuttaa ilman perhevapaajärjestelmän kokonaisvaltaista uudistamista ja perhevapaiden tasaista jakautumista. Naisjärjestöjen Keskusliitto kannattaa perhevapaaudistuksen toteuttamista 6+6+6 - mallin mukaisesti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen suosittama 6+6+6 -malli varmistaisi parhaiten isien pidemmät vanhempainvapaat käytännössä ja vastaisi perheiden tarpeita. Isille kiintiöityjen vapaiden lisääminen lisää heidän käyttämiään vapaita. Perhevapaaudistuksen toteutumisen jälkeen uudistuksen vaikutuksia on seurattava tarkasti.

Naisjärjestöjen Keskusliitto ehdottaa, että perhevapaaudistuksen kautta tähdätään siihen, että Suomessa isät pitävät Pohjoismaista eniten vapaita. Tavoitetta tulee seurata. Myös numeeriset tavoitteet tulee asettaa siten, että porrastetusti tavoitetta nostetaan siihen saakka, että naisten ja miesten pitämät perhevapaat ovat tasoissa.

Raskaus- ja perhevapaasyrjintä

Määräaikaisiin työsuhteisiin liittyy sukupuolisyrynnän ongelma erityisesti naisten kohdalla. Vaikka raskaus tai vanhemmuus ei ole hyväksyttävä syy jättää määräaikaista työsopimusta uusimatta, on yleistä, että määräaikainen työsopimus jätetään uusimatta työntekijän raskauden tultua ilmi tai että työsopimus rajataan kestäväksi vain vanhempainvapaan alkuun. Raskaus- ja perhevapaisiin kohdistuvan syrjintäsuojan tehostaminen on oltava yksi tasa-arvoselonteon tavoite ja sille tulee asettaa selkeät toimet. Työsopimuslakia tulee muuttaa siten, että työnantaja kielletään jättämästä määräaikaisia työsopimuksia uusi-matta perhevapaan perusteella ja rajoittamasta työsopimusten kestoja tällä perusteella. Tasa-arvolain vastaava säännös ei riitä, vaan kiellon tulee olla eksplisiittisesti myös työsopimuslaissa.

Naisjärjestöjen Keskusliitto on huolissaan myös sairausvakuutuslaissa säädetyistä vanhempainpäivärahojen määräytymisperusteista, jotka ovat vuoden 2020 alusta asti määräytyneet vuositulon perusteella eli laskettua aikaa edeltävien 12 kuukauden tulojen perusteella. Tasa-arvovaltuutetun mukaan muutos aiempaan, jossa vanhempainpäivärahan suuruus määräytyi aiemman verotuskauden mukaisesti, asettaa käytännössä miehet ja naiset erilaiseen asemaan. Useilla naisvaltaisilla aloilla tulojen määrään vaikuttaa huomattavasti mahdollisuus tehdä ilta-, vuoro- ja viikonlopputöitä. Uudistuksessa ei ole otettu huomioon raskauden vaikutusta työkykyyn.

Samapalkkaisuus ja palkkatasa-arvo

Naisjärjestöjen Keskusliitto muistuttaa, että valtioilla on vastuu samapalkkaisuuden toteuttamisesta. Suomi on sitoutunut samapalkkaisuuteen lukuisissa kansainvälisissä sitoumuksissa, EU-sääntelyssä ja kotimaisessa lainsäädännössä. Ne velvoittavat Suomea takaamaan saman palkan samasta ja

samanarvoisesta työstä ja kieltävät sekä välittömän että välillisen palkkasyrjinnän. Suomen tulee edistää palkka-avoimuuden lisäämistä, selkiyttää tasa-arvolain palkkaussäännöksiä sekä edistää EU:n palkka-avoimuusdirektiivin etenemistä.

Naisjärjestöjen Keskusliitto edellyttää, että uuteen samapalkkaisuusohjelmaan on lisättävä selkeä prosentuaalinen tavoite ja konkreettisia toimenpiteitä palkkaeron kaventamiseksi. Palkka-avoimuutta on lisättävä palkkasyrjinnän estämiseksi. Vain velvoittavilla, valvotuilla ja resursoiduilla toimilla voidaan kuroa umpeen sukupuolten välinen palkkaero. Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii, että palkkasalaisuudet puretaan ja tasa-arvolakia uudistetaan palkkojen läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Palkkakartoituksia on tarkennettava niin, että velvollisuus verrata töiden samanarvoisuutta toteutuu. Perusteettomat palkkaerot on poistettava ja työelämän sukupuolen mukaista eriytymistä on purettava.

Keskenään samanarvoisten, mutta eri työehtosopimusten piiriin kuuluvien töiden samanarvoisuuden vertailu on segregoituneilla eli sukupuolen mukaan eriytyneillä ja vahvojen kollektiivisopimusten määrittämällä työmarkkinoilla hankalaa, sillä palkkakartoituksissa ei yleensä vertailla eri työehtosopimusten piiriin kuuluvien työntekijöiden palkkoja. Suomessa töiden samanarvoisuuden arviointi olisi kuitenkin erityisen tärkeää työmarkkinoiden vahvan sukupuolenmukaisen jakautumisen vuoksi. EU:n komission palkka-avoimuutta koskevan suosituksen johdannon mukaan samapalkkaisuuden suurimmat ongelmat liittyvät juuri samanarvoiseen työhön. Suomea velvoittava EU:n palkkasyrjinnän kieltäminen edellyttää palkkojen vertailua syrjinnän toteuttamiseksi. Tasa-arvodirektiivin mukaan välitön ja välillinen palkkasyrjintä on poistettava. Komission palkka-avoimuussuosituksen ja sen täytäntöönpanoa koskevan selvityksen mukaan palkkasyrjintä liittyy etenkin samanarvoista työtä tekevien palkkoihin ja ongelmat tarpeeseen saada palkkausta koskevaa tietoa.

Tasa-arvosuunnittelu (tasa-arvolaki)

Tutkimukset osoittavat, että ne asenteet, jotka ohjaavat lapsia sukupuolittuneisiin oppiaine- ja koulutus-valintoihin, muodostuvat jo varhain. Kasvattajien vaikutus lapsille muodostuvaan käsitykseen sukupuolesta ja sukupuolille sallituista olemisen tavoista on keskeinen. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää ensiarvoisen tärkeänä, että tasa-arvosuunnittelulivoite ulotetaan myös varhaiskasvatukseen. Suunnittelulivoitteen laajentamista on suosittanut myös sosiaali- ja terveysministeriön selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa vuodelta 2016 ja valtioneuvoston miesten ja naisten välistä tasa-arvoa käsittelevän selonteon väliraportti (2016), joka linjaa, että velvoite laatia toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma tulisi laajentaa koskemaan varhaiskasvatusta. Suunnittelulivoitteen laajentamista tukevat myös varhaiskasvatustilain (2018) ja varhaiskasvatuksen perusteiden (2016) kirjaukset sukupuolten tasa-arvon edistämistavoitteesta sukupuolisensitiivisyydestä. Koska kokemusten perusteella on ilmeistä, että pelkkä suunnittelulivoite ei automaattisesti johda tasa-arvon edistymiseen tulee suunnitteluun ja suunnitelman toteuttamiseen päiväkodeissa tarjota tukea ja koulutusta ja suunnitelmien toteutumista seurata ja valvoa säännöllisesti.

Transsukupuolisten ja intersukupuolisten henkilöiden oikeudet

Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii, että translaki on mitä pikimmiten päivitettävä vastaamaan tämän päivän käsitystä transhenkilöiden ihmisoikeuksista. Monet yhteiskuntamme käytännöt loukkaavat transihmisten ja intersukupuolisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksia. Suomi on Pohjoismaista ainoa, joka edellyttää sukupuoltaan korjaavilta lisääntymiskyvyttömyyttä loukaten transihmisten ihmisoikeuksia, oikeutta itsemäärittelyyn ja keholliseen koskemattomuuteen. Translaki tulee uudistaa välittömästi siten, että siitä poistetaan lisääntymiskyvyttömyysvaatimus ja sukupuolen juridinen vahvistaminen erotetaan lääketieteellisestä prosessista. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän raportin (1/2020) mukaan nykyinen oikeustila transsukupuoliset ja muunsukupuoliset henkilöt syrjinnälle ja muille oikeudenloukkauksille, erityisesti yksityisyyden loukkauksille. Alaikäisten asema tulee arvioida transsukupuolisten nuorten oikeuksien kannalta.

Suomi on viime vuosina saanut aiheesta useita huomautuksia kansainvälisiltä valvontaelimiltä: esimerkiksi toukokuussa 2017 YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (UPR) useat jäsenmaat kehottivat Suomea poistamaan vaatimuksen lisääntymiskyvyttömyydestä. Myös YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW) on vuonna 2014 antamissaan loppupäätelmissä suosittanut epäkohdan korjaamista pikaisella lakiuudistuksella ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vuonna 2017 linjannut, ettei lisääntymiskyvyttömyyttä voida edellyttää.

Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii intersukupuolisten lasten kiireettömän, lääketieteellisesti eivältämättömän sukupuolta muokkaavan hoidon kieltämistä varhaislapsuudessa. Suomessa ei säädellä lain tasolla intersukupuolisten lasten tai aikuisten asemasta. Suomessa on ollut käytäntönä harjoittaa intersukupuolisten lasten tarpeetonta sukuelinkirurgiaa, jotta lapsen keho vastaisi käsitystä biologisesta työstä tai pojasta. Tasa-arvolakia sovelletaan nykyisin myös intersukupuolisuuteen perustuvaan syrjintään. Sekä Euroopan unionin perusoikeusvirasto ja Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous että lapsiasiavaltuutettu ja valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE ovat ottaneet kantaa tarpeettoman sukuelinkirurgian lopettamiseksi. Myös tasa-arvovaltuutettu vaatii suosituksissaan intersukupuolisten lasten lääketieteellisesti tarpeettoman sukuelinkirurgian lopettamista.

Lainsäädännön jääminen näin vahvasti ajastaan jälkeen edellyttää ETENEn (sosiaali- ja terveysala eettisen neuvottelukunnan) toiminnan muutosta. ETENEn rooli tulee muuttua kohti jatkuvaa ja oma-aloitteista lainsäädännön ja terveydenhuollon käytänteiden tarkastelua eettisestä näkökulmasta, kansainvälisen ihmisoikeuskehityksen kiinteää seuraamista sekä aloitteellisuutta lainsäädännön korjaamiseksi erityisesti, kun on kyse naisten ja vähemmistöasemassa olevien tai muutoin heikommassa asemassa olevien ihmisten keskeisten oikeuksien turvaamisesta.

5. Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista sukupuolen ja jonkin muun ominaisuuden perusteella. Se voi olla myös rakenteellista. Mitkä moniperusteisen syrjinnän kysymykset mielestänne pitäisi ehdottomasti käsitellä selonteossa?

Naisjärjestöjen Keskusliiton mielestä moniperustaiseen syrjintää tulee käsitellä selonteossa kattavasti. Vähemmistöihin kuuluvilla naisilla on muita korkeampi riski kohdata syrjintää. Esimerkiksi sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat, jotka ovat lisäksi esimerkiksi vammaisia tai etniseen vähemmistöihin kuuluvia, ovat suuressa riskissä joutua syrjityiksi. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ovat muita korkeammassa riskissä joutua väkivallan uhreiksi. Myös vähemmistöryhmien sisällä naisiin kohdistuu syrjintää, eikä vähemmistöön kuuluminen ole tae siitä, että syrjintää ei tapahdu naisia tai toisiin vähemmistöihin kuuluvia kohtaan. Siksi naisiin kohdistuvan syrjinnän ja sukupuolisyryjinnän poistaminen edistää kaikkien naisten asemaa ja vähentää moniperusteista syrjintää.

Myös vammaisilla naisilla on muita suurempi todennäköisyys joutua väkivallan kohteeksi. Väkivallan tekijöinä on usein henkilöt, joista vammaiset naiset ovat riippuvaisia (esim. avustavissa tehtävissä toimivat sekä läheiset). Koronakriisi on vähentänyt vammaisten naisten mahdollisuutta poistua kodeistaan, joten kohdattu väkivalta on vaarassa jäädä entistä näkymättömämmäksi. Vammaisten naisten köyhyys on myös suuri ongelma. Työssä käyvien vammaisten naisten euro on 65 senttiä.

Maahanmuuttaneiden naisten oikeudet tasa-arvoon on laissa turvattava ja heitä on suojeltava mahdollisilta haitallisilta perinteiltä. Mitkään kotimaiset tai ulkomaiset uskonto- tai kulttuuriperinteet eivät anna oikeutta syrjintään. Maahanmuuttaneisiin naisiin, vammaisiin naisiin ja romaninaisiin kohdistuvaan työ-elämäsyryjintään ja työllistymisen haasteisiin on puututtava. Tämä tehdään osaamisen tunnistamista parantamalla, tunnistamalla ja poistamalla rakenteellista syrjintää, muuttamalla asenteita sekä kehittämällä muun muassa perhevapaajärjestelmää. Tällä hetkellä kotoutumiskoulutus ja siihen kuuluva suomen tai ruotsin kielen opetus järjestetään pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena koulutuksena, mikä tarkoittaa, että sitä on tarjolla vain työttömille työnhakijoille. Kotona lapsiaan hoitavat naiset saattavat jäädä kokonaan ilman kotoutumissuunnitelmaa. Olisi tarpeen selvittää maahan muuttaneiden naisten kotoutumispolkuja ja kotoutumisväylien yhtenäistämistä sekä lisätä resursointia kotoutumista tukevaan koulutukseen ja palveluihin. Yhtä lailla pitää varmistaa tiedonsaanti palveluista niille naisille, jotka ovat erityisessä vaarassa joutua kotoutumispalvelujen ulkopuolelle.

Suomessa on vain vähän tutkittua tietoa maahan muuttaneisiin naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2014 julkaiseman tutkimuksen mukaan maahan muuttaneiden naisten riski joutua henkirikoksen uhriksi on nelikertainen.

Saamelaiset naiset, jotka kuuluvat myös esimerkiksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön tai ovat vammaisia, ovat korkeassa riskissä joutua syrjityiksi. Suomen saamelaisia käsittelevä tutkimustieto on sukupuolineutraalia ja heidän kokemastaan syrjinnästä tiedetään hyvin vähän. Saamelaisnaiset tavoittelevat ja saavuttavat vain harvoin korkeita ja arvostettuja paikkoja saamelaisyhteisössä, vaikka he ovat korkeammin koulutettuja kuin saamelaismiehet. Saamelaisen poliittinen yhteisö on

ollut perinteisesti hyvin miesvaltainen ja saamelaiskäräjiä tarkasteltaessa tulisi ottaa huomioon myös naisten osallistuminen.

Tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki eivät suojaa naisia riittävästi moniperustaiselta syrjinnältä. Moniperusteisen syrjinnän näkökulmasta on kestävämpää, että tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki sisältävät erilaiset säännökset oikeudesta saattaa syrjintää koskeva asia tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Tasa-arvolain perusteella syrjinnän uhrilla ei ole itsenäistä oikeutta saattaa asiaa tasa-arvolautakuntaan, eikä näin ollen pääsyy ns. matalan kynnyksen oikeusturvaelimeen. Yhdenvertaisuuslain perusteella tällainen oikeus on. Toisaalta tasa-arvovaltuutetun toimivalta kattaa laajemman alan kuin yhdenvertaisuusvaltuutetun, jolla ei ole toimivaltaa työelämän syrjinnän osalta. Erilaiset oikeusturva- ja tasa-arvoviranomaisten toimivaltasäännökset ovat itsessään ongelma, mutta erityisesti ne vaikeuttavat moniperusteisten syrjinnän tilanteiden käsittelyä. Ongelma esiintyy myös uuden tyyppisten moniperusteisen syrjinnän muotojen kuten tekoälyn käyttöön perustuvan ns. algoritmisen syrjinnän yhteydessä. Algoritmisen syrjinnän osalta ei ole selvää, minkä tasa-arvoviranomaisen toimivaltaan kysymys kuuluu, tai mikä on tietosuojavaltuutetun toimivalta.

Sukupuolen mukaan eriteltyjä tilastoja on melko hyvin saatavilla koko väestön tasolla esimerkiksi Tilastokeskuksen kokoamina. Puutteita on erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten asemaan liittyvien tietojen keräämisessä. Myös CEDAW-komitea on kiinnittänyt tähän huomiota viimeisimmässä Suomea koskevassa raportissaan. Esimerkiksi vammaisten naisten, etnisiin vähemmistöihin kuuluvien naisten, romaninaisten ja maahan muuttaneiden naisten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien naisten sosiaalisesta ja taloudellisesta asemasta, työllisyydestä, koulutuksesta, terveydestä ja poliittisesta osallistumisesta ei ole tilastotietoja saatavilla. Lisäksi tarvittaisiin lisää tietoa mm. eri etnisiin vähemmistöihin kuuluvien naisten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien naisten kokemasta väkivallasta. Olisi tärkeää saada tietoa myös vähemmistöihin kuuluvien tyttöjen asemasta. Tietojen puuttuminen vaikeuttaa vähemmistöihin kuuluvien naisten ja tyttöjen syrjintään puuttumista.

Viharikokset

Kaikessa vihapuheeseen ja viharikoksiin liittyvässä viranomaisyhteistyössä tulisi olla mukana sukupuolinäkökulma ja että muun muassa poliisien ja tuomareiden valmiuksia ja osaamista vihapuheeseen ja viharikoksiin liittyen tulisi lisätä. Viharikostyyppien analysointi intersektionaalisesti uhrin sukupuolen ja viharikoksen taustasyyn mukaan antaa tietoa esimerkiksi siitä, onko uhrin sukupuolella merkitystä rasistisin motiivein tehdyissä viharikoksissa tai ovatko esimerkiksi vammaisiin henkilöihin kohdistuvat viharikokset sukupuolittuneita. Myös esimerkiksi iän vaikutuksen tarkastelu yhdessä sukupuolen kanssa antaisi tietoa siitä, kohdistuuko esimerkiksi nuoriin miehiin tai naisiin enemmän viharikoksia kuin vanhempien ikäryhmien edustajiin ja millainen vaikutus uhrin sukupuolella on kussakin ikäryhmässä. Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää erittäin tärkeänä, että sukupuoli sisällytetään viharikoksen määritelmään. Samoin sukupuoli, sukupuolen ilmaisu ja sukupuoli-identiteetti tulee säätää rangaistuksen koventamisperusteeksi.

Kunniaan liittyvä väkivalta ja turvapaikanhakijanaisten oikeudet

Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii, että naisten sukuelinten silpominen kriminalisoidaan. Niin sanottu kunniaan liittyvä väkivalta liittyy vahvasti sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitettyihin odotuksiin ja sääntöihin. Kunniaan liittyvä väkivalta on yksi sukupuolittuneen, erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan muoto. Verrattuna muihin Pohjoismaihin kansalliset rakenteet kunniaan liittyvän väkivallan torjumiseksi ovat edelleen hyvin vaatimattomat. Suurin ongelma on koordinoitujen kansallisten toimien puute.

Naisjärjestöjen Keskusliitto edellyttää, että niin kutsuttu kunniaan liittyvä väkivalta huomioidaan tasa-arvoselonteossa. YK:n tasa-arvojärjestö UN Womenin vuonna 2017 ilmestyneen raportin mukaan moni sukupuolensa vuoksi vainoa kokenut nainen ei saa turvapaikkaa EU-maista lainsäädännön aukkojen vuoksi. Naisilta on evätty turvapaikka, vaikka he ovat joutuneet esimerkiksi kunniaan liittyvän väkivallan, pakkoavioliittojen tai ihmiskaupan uhreiksi. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR kehottaa suojelemaan sukupuoleen perustuvan vainon ja ihmiskaupan kohteeksi joutuneita ihmisiä. Myös turvapaikanhakuprosesseissa on huomioitava naisten ja tyttöjen erityiset suojelutarpeet ja kotimaasta lähtemisen sukupuolittuneet syyt.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova asiantuntijaryhmä GREVIO on Suomea koskevassa ensimmäisessä arviointiraportissaan (9/2019) tuonut esille turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskentelevien asianajajien ja järjestöjen huolen puhuttelukäytännöistä, joiden ne katsovat vaikeuttavan väkivallan ja vainon esille tuomista. Myös vuonna 2016 tehdyt oikeusapua koskevat rajoitukset ovat johtaneet tilanteeseen, jossa oikeusavun saaminen on vaikeutunut ja jossa avustajan tiedot ja ymmärrys sukupuolittuneesta väkivallasta saattavat olla puutteelliset. Terveystuollossa tulee vahvistaa asiantuntemusta naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisesta. Turvapaikkapuhutteluun tulee sisällyttää erillinen kunniaikäsiin liittyvää väkivaltaa ja avioliittoon pakottamista koskeva kysymys. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, ettei Suomi tällä hetkellä pysty täysin takaamaan väkivaltaa kohdanneiden turvapaikanhakijanaisten ja -tyttöjen turvallisuutta Istanbulin sopimuksen mukaisesti. Lisäksi GREVIO on raportissaan kehottanut Suomea takaamaan, että vastaanottokeskukset ovat kaikilta osin turvallisia naisille ja tytöille.

Naisiin kohdistuva väkivalta, perheväkivalta tai parisuhdeväkivalta nähdään herkemmin kunniaiväkivaltana, kun se liittyy maahanmuuttaneiden naisten asemaan. Suomessa laajasti esiintyvää naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa ei yleensä määritellä kunniaiväkivallaksi, vaikka tutkimus selvästi näyttää sellaiseen väkivallan nimenomaan liittyvän toisen vapauden kontrollointia ja vapauden rajoittamista fyysisen väkivallan lisäksi. Yhä edelleen parisuhdeväkivallan valtasuhteet ovat näkymättömät ja väkivaltaa kuvaillaan ikään kuin kahden tasavertaisen osapuolen välienselvittelyksi.

Muut huomiot

6. Muuta mahdollisesti huomioitavaa selonteon valmistelussa?

Naisjärjestöjen Keskusliitto edellyttää, että tasa-arvopoliittisen selonteon asettamia konkreettisia tavoitteita seurataan ja arvioidaan säännöllisesti tasa-arvoselonteon voimassaolon aikana.

Heinilä Terhi
Naisjärjestöjen Keskusliitto